

РЕЦЕНЗИЯ

от **проф. д.п.н. Галя Христозова** - БСУ
член на научното жури, назначено със Заповед № УМО-137/3.07.2023 г. на Ректора на
Бургаския свободен университет
за дисертационен труд на тема:

„МОДЕЛ ЗА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА АГРЕСИВНО ПОВЕДЕНИЕ В АСЕРТИВНО ПОВЕДЕНИЕ, ЧРЕЗ СЪЗДАВАНЕ НА ПРИКАЗКИ ПРИ УЧЕНИЦИ В НАЧАЛЕН ЕТАП НА ОБУЧЕНИЕ (3-4 КЛАС)“

Докторант: Весела Панчева Стоянова

за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“ по научната специалност
„Предучилищна и начална училищна педагогика“

Научен ръководител: проф. д-р Пепа Митева

Област на висше образование: 1. Педагогически науки;

Професионално направление: 1. 2. Педагогика;

Докторска програма: Предучилищна и начална училищна педагогика, ЦХН, БСУ

Данни за докторанта:

Цялата образователна и трудова дейност на Весела Панчева Стоянова е свързана с педагогическата ѝ ориентация и мотивите ѝ да работи с ученици . Тя последователно завършва Института за детски и начални учители в Добрич и е професионален бакалавър по начална училищна педагогика; Шуменския университет „К. Преславски“ и е бакалавър по начална училищна педагогика от (1989 г.). През 2004 г. завършва магистърска програма по психология във Великотърновския университет „Св.св. Кирил и Методий“. Още през 2007 г. придобива първа ПКС. Няколко са специализациите ѝ за разработване и управление на проекти.

От 1992 г. до момента Весела Стоянова е директор на СУ „Димитър Талев“ в гр. Добрич. Не е посочена друга професионална дейност.

Образователният ѝ статус, професионалните интереси и дългогодишната ѝ работа и дейност логично я водят до решението и желанието да продължи в докторска програма по Предучилищна и начална училищна педагогика в Центъра по хуманитарни науки на Бургаския свободен университет.

Структура на дисертационния труд

Дисертационният труд е с традиционна структура: увод, четири глави, заключение, литература, приложение. Общият обем е от 234 стр., от които основен текст 220 стр.; а приложенията са в отделно тяло – 89 стр. Използваната литература съдържа 179 източника, от които 160 на български език, 12 на руски език и 7 на английски език., както и 14 източника от интернет. Структурата е съответстваща на подобен род научна разработка.

Към дисертационния труд са приложени автореферат, списък с научни публикации и крайни продукти, научни приноси, творческа автобиография.

Анализ на дисертационния труд

Предложеният за обсъждане проект на дисертационен труд е с актуална тематика и засяга изключително важен за педагогическата практика проблем.

В увода докторантката много сериозно и отговорно е изложила своите мотиви за избор на темата. Целта, задачите, обектът и предметът са добре формулирани. Формулирани са две логични хипотези и накратко е описана идеята за разработването на модел.

Първа глава е теоретична – в нея се изясняват понятия като агресия, агресивност и агресивно поведение на личността. Анализират се най-известните теории за агресията, които са познати в световен аспект – агресията като инстинкт, агресията като нагон и агресията като социално учене. Детайлно докторантката се спира на същността на агресията, причините за проявите ѝ. Особен акцент поставя на детската агресия. Умело интерпретира различни теории и мнения, като изразява и личната си позиция по тях. Дългогодишната ѝ работа като директор на училище и „срещата“ ѝ с различни видове агресия сред учениците подпомагат изясняването на теоретичните концепции с наблюдения от практиката. Особено полезно е изясняването на връзката между асертивността и личностната самооценка. На места в тази глава са споделени дейности на училището, в което работи докторантката, по повод на някои коментирани авторски мнения от теоретичния преглед. Те „онагледяват“ теорията, но е по-добре да бъдат обособени в отделна част.

В първа глава се изясняват и възрастовите особености, както и поведението на учениците от начален етап на обучение. И тук задавам въпроса: Каква информация ни дават възрастовите особености за поведението на учениците?

Разглеждат се специфичните особености на детското творчество и начините за формиране на умения за създаване на приказки. Прави се характеристика на жанра приказка с акцент върху вълшебната приказка. Тук има твърде излишна емоционална информация и разсъждения на тема колко е полезна приказката, какви са нейните функции и възможности, какво представлява творческият процес. Полезно е обаче обособяването на 3 етапа на творческа работа при създаването на модела – подготвителен, същински – в който се създава приказката, и анализ на детското творчество. Първа глава завършва с изводи и обобщения, част от които са от теоретичния обзор.

Втора глава е дизайн на изследването и включва цел, задачи, хипотеза, обект и предмет, методи. Те са посочени още в увода, но тук се детайлизират. Представен е самооценъчен въпросник за измерване на агресивността при деца. Основният вариант на теста за деца е с 29 айтема в 4 скали - физическа агресия, словесна агресия (вербална), гняв и враждебност. Детайлно са описани всички фактори. Извадката от ученици, включени в изследването, е представителна. Те са 520 – 255 момчета и 265 момичета от трети и от четвърти клас от 4 училища в Добрич, разпределени по 260 ученици в контролни и в експериментални групи. Детайлно са описани организацията, етапите и ходът на емпиричното изследване. Обособените етапи дават възможност за стройна организация с точно фиксирани дейности. Използваните тестове са професионални, достатъчно надеждни за измерване на агресивността и за наличие на асертивност.

Най-значима е **трета** глава, в която е представен примерен модел за съставяне на вълшебни приказки, което е приносният момент в дисертационния труд. Описани са основните параметри на примерния модел - цел, задачи, обект и предмет. Моделът е продължителен - състои се от три етапа, осъществени в осем теми, които могат да бъдат проведени в осем урока с по два учебни часа. Задачите в модела са добре структурирани и очертават последователността на действията. Първият етап е сравнително добре разработен в методиката на литературното обучение, но е допълнен с много творчески

идеи. Най-различното и полезното е анализирането на героите с асертивно и с агресивно поведение. Интересни са идеите, свързани с творчески дейности, като изработване на костюми, а особено полезно - разказването с творчески задачи – от името на различни герои, със собствен край, по детските рисунки и др. По време на този етап се създават и така необходимите за следващия етап творчески инструменти: додекаедър, когнитивни карти и карти жокери. Вторият етап представлява самото писане на приказките, като графично е разграничена груповата от индивидуалната работа (стр. 146). Първоначално се създават групови приказки, впоследствие – самостоятелни. Груповата работа е диференцирана, групите са хетерогенни. По време на третия етап се прави анализ на творчеството на учениците и на поведението на техните герои. Цялостният разработен, описан и апробиран модел е представен графично (стр. 157) и тук вече ясно и категорично се очертават връзките и зависимостите между етапите, тяхната последователност като действия, т.е. вижда се цялата логика на модела. Продължение на модела е електронната интерактивна игра с текстове и с аудио файл. За съжаление изводите не са по чудесно свършената работа в трета глава, а общи разсъждения на докторантката, свързани с образованието. Административните и организационни умения доминират над научните.

В **четвърта** глава се анализират резултатите от проведеното изследване. Извършена е психометрична проверка на използвания инструмент. Приложени са честотен, вариационен, дисперсионен и многомерен анализ с програмните продукти Excel и SPSS. Представени са данните от теста за агресия и от теста за асертивност. Използвани са подходящи диаграми за онагледяване на отговорите на учениците. Представени са резултатите преди и след прилагане на модела и са сравнени. В контролната група, в която не е приложен моделът, разлики не се забелязват. Налице са в експерименталната група. Изводите от/след четвърта глава всъщност са изводи от целия дисертационен труд.

Заклучението е приемливо, препоръките са полезни и приложими.

Приложенията са в отделно тяло. То съдържа използваните два въпросника за агресивно и за асертивно поведение, протоколите за наблюдение, много снимков материал от работата на учениците, картите жокери, когнитивните карти, план конспект

на урок за възприемане на вълшебна приказка, за извънкласно четене, за съставяне на приказки. Представени са и някои от съставените приказки.

Представени са и три крайни продукта: 1. Кутия - „Моите вълшебства" с фигури додекаедър, когнитивни карти и карти - жокер; 2. Методическо пособие "Наръчник за писане на вълшебни приказки"; в който са предложени творчески инструменти и разнообразни ресурси в помощ на работещите с деца за създаване на вълшебни приказки; 3. Интерактивна електронна игра за създаване на вълшебни приказки чрез текстове и аудио файл.

Основните **положителни характеристики** на дисертационния труд са в следните направления:

- Налице е баланс между теоретичната и експерименталната част; Теоретичната част е аналитична, детайлна и обзора.
- Включени и интерпретирани са широк кръг автори, имащи отношение към принципите и характеристиките на асертивното поведение, различните видове асертивно и агресивно поведение; към вълшебните приказки и тяхното изучаване в начален етап. Авторите са коректно цитирани;
- Създаденият примерен модел е подреден, ясен, с добре структурирани етапи, лесно може да се повтори от желаещите да апробират идеята за използването на приказката за реконструиране на агресивното поведение;
- Количествените данни са подсилени с подробен качествен анализ;
- Изводите в края на всяка глава отразяват най-значимото и характерното в нея;
- Хипотезите са защитени;
- Авторът на дисертационния труд е съпричастен към темата, проблемите, учениците. Проличава професионално и отговорно желание и намерение да се помогне по работещ начин за трансформация на агресивното в асертивно поведение.
- Чрез използвания модел се усъвършенстват уменията за възприемане на художествено произведение от определен жанр и вид, а като резултат се формират компетентности за задълбочен за възрастта литературен анализ;

- По логичен и последователен път се формира, развива и задържа интереса към книгата, което е голям проблем в съвременното обучение по литература в началните класове.
- Като цяло стилът на изложението е научен, езиковата компетентност е на прилично ниво.
- И най-важното – разработеният и апробиран модел способства да се трансформира агресивното поведение в асертивно, което е основната цел на докторантката.
- Извън самия дисертационен труд докторантката като действащ директор ще има възможност да сподели своя опит с колегите от училището, в което работи, както и в другите три училища, в които се извършва експерименталната дейност, и така ще популяризира прилагането на един работещ модел за решаването на изключително сериозен и труден проблем като ученическата агресия.

Въпроси:

1. Защо точно вълшебни приказки избрахте за тази трансформация? В заглавието не конкретизирате вида на приказките, които ще използвате. Може ли чрез битови приказки да се случи тази трансформация?
2. Отъждествяват ли се учениците с героите от приказките, които сътворяват?
3. Възможно ли е моделът да бъде приложен и в следващата степен?

Бележки:

- На места авторът на дисертационния труд подхожда като рецензент – „В дисертационния труд се прави разграничение между понятията агресия и агресивно поведение“ – стр.16. „...основно в настоящия дисертационен труд се приема ...“ – стр.35. и др.
- На много места не се споменава името на автора, който се цитира, а само се отбелязва в скоба номерът на източника, който е цитиран. Така е от 81 до 85 стр. и на много други места.

- Цитирането на автори и разясняване на теоретични постановки в трета и в четвърта глава не са препоръчителни. Тук трябва да са само авторската работа и интерпретация на резултатите от изследването.
- Можеше да се прояви по-висока пунктуационна компетентност.

Авторефератът отговаря на изискванията за този вид текст и отразява най-значимите компоненти на дисертационния труд. Приемам приносите, обособени от докторантката в автореферата и в дисертационния труд. Те са с теоретичен и с практико-приложен характер.

Научните публикации по темата на дисертационния труд като заглавия са свързани с темата на дисертационния труд. Приемам, че са 4, което означава 40 точки при изискуеми 30. Има и един наръчник за родителя, който не е с научен характер.

В заключение:

Представеният дисертационен труд на докторант Весела Панчева Стоянова на тема „Модел за трансформация на агресивно поведение в асертивно поведение чрез създаване на приказки при ученици в начален етап на обучение (3.–4. клас)“ е разработен по всички правила за този научен жанр. Докторантката изпълнява минималните национални изисквания за ОНС „доктор“. Нямам съмнение за плагиатство в научния труд и публикации. Въз основа на проявените качества и умения за самостоятелно научно изследване, на доказаните научни приноси и оригинални постижения, давам своята положителна оценка за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и предлагам на уважаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“

.....
проф. д.п.н. Галя Христозова

26.08.2023 г.